

PROGRAM PRACY Z UCZNIEM ZDOLNYM

***„Nawet najlepszy sokół nic nie złowi,
jeżeli mu nie pozwolisz wzlecieć”.***

/przysłowie japońskie/

Uzasadnienie wprowadzenia programu

Edukację uznaje się za jedno z fundamentalnych praw każdego człowieka. Już w zaleceniu Rady Europy z 1994 r. zwrócono uwagę na specjalne potrzeby edukacyjne dzieci i młodzieży o wyjątkowym potencjale i podkreślono istotę zapewnienia im niezbędnej pomocy i wsparcia.

„... Wprawdzie ze względów praktycznych systemy edukacji muszą być tworzone w taki sposób, aby zapewnić kształcenie dostosowane do większości dzieci i młodzieży, zawsze będą istnieć grupy, które mają specjalne potrzeby i dla których trzeba wprowadzać specjalne rozwiązania. Jedną z takich grup są dzieci i młodzież o dużych zdolnościach (...) Dzieci i młodzież zdolna powinny mieć możliwość korzystania z odpowiednich warunków kształcenia, które pozwolą im w pełni rozwinąć swe zdolności – z pożytkiem dla siebie i całego społeczeństwa. Żaden kraj nie może sobie przecież pozwolić na trwonienie talentów, a nierozpoznanie w odpowiednim czasie możliwości intelektualnych lub innych byłoby marnotrawstwem zasobów ludzkich.”¹

W zaleceniu nie wyróżnia się dzieci i młodzieży zdolnej jako grupy priorytetowej, stwierdza się jednak wyraźnie, że należy zapewnić takie kształcenie, które umożliwi im rozwinięcie w pełni swego potencjału. Według danych szacunkowych i kryteriów stosowanych w różnych krajach dzieci i młodzież zdolna stanowią od 3 do 10% populacji szkolnej, a więc istotny odsetek uczących się.

Terminologia i definicje odnoszące się do dzieci i młodzieży zdolnej, jak i kryteria klasyfikacji i uwzględnione dziedziny lub aspekty są zróżnicowane. Dlatego też w różnych krajach europejskich odnajdujemy nieco inne definicje dzieci i młodzieży zdolnej (szczególnie uzdolnionej, utalentowanej):

Belgia: O dużych potencjalnych zdolnościach świadczy współistnienie i skoordynowanie całego szeregu czynników, w szczególności gdy dziecko posiada zdolności wskazujące na to, że pod względem etapu rozwoju znacznie wyprzedza innych uczniów w tym samym wieku. Najczęściej stosowanym narzędziem oceny jest test inteligencji; stanowi on jednak tylko jeden etap w bardziej kompleksowej ocenie danego ucznia.

Niemcy: Dzieci, których iloraz inteligencji przekracza 130, o dużych zdolnościach w więcej niż jednej dziedzinie rozwoju.

Hiszpania: Termin ten umożliwia podkreślenie aspektów rozwoju i zdolności do nauki. Używa się go w odniesieniu do uczniów wyróżniających się trzema podstawowymi cechami: duże zdolności umysłowe, umiejętność wykonania określonego zadania i duża kreatywność. Te trzy cechy występują na ogół w połączeniu z harmonijnym rozwojem indywidualnym i rozwojem umiejętności społecznych. Procedura zakwalifikowania w tej kategorii została określona w przepisach prawnych, a ocenę przeprowadza interdyscyplinarny zespół specjalistów w dziedzinie psychologii wychowawczej.

¹ Stwierdzenia zaczerpnięte z zalecenia Rady Europy 1248 (1994) w sprawie edukacji dzieci i młodzieży zdolnej. Pełny tekst zalecenia jest dostępny w Internecie:

<http://assembly.coe.int/main.asp?Link=/documents/adoptedtext/ta94/erec1248.htm>

<http://www.eurydice.org.pl/sites/eurydice.org.pl/files/zdolny.pdf>

Cyt. Za: Dyrekcja Generalna ds. Edukacji i Kultury, Wspieranie rozwoju uczniów zdolnych: specjalne rozwiązania stosowane w szkołach w Europie, Eurydice, Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji, tłum E. Kolanowska

Holandia: Termin ten obejmuje następujące kryteria i aspekty rozwoju: sfera umysłowa (iloraz inteligencji > 130), umiejętności społeczne, kreatywność (np. przy rozwiązywaniu problemów), sfera artystyczna (włącznie z muzykalnością) i motywacja.

W Polsce nie ma definicji ani procedur wyłaniania szczególnie uzdolnionych uczniów, ale w materiałach Komisji Europejskiej istnieje zapis (z 2005/2006r): Polska: Uczniowie utalentowani/uzdolnieni oznaczają uczniów mających najlepsze wyniki. Wyniki te mogą dotyczyć wszystkich przedmiotów i dyscyplin (wszechstronne uzdolnienia) lub jednego przedmiotu czy dyscypliny (uzdolnienia w określonym kierunku)².

Zgodnie z Rozporządzeniem MEN z dnia 17 listopada 2010 r. w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach³ szkoła jest zobowiązana do podjęcia działań na rzecz uczniów szczególnie uzdolnionych. „Przywilejem ucznia uznanego za szczególnie, choć jednokierunkowo uzdolnionego jest możliwość dostosowania mu wymagań z innych przedmiotów do jego indywidualnych potrzeb i możliwości. Nigdzie natomiast nie jest określona ani definicja szczególnych uzdolnień, ani procedury wyłaniania takich uczniów”⁴.

Brak wspólnego stanowiska w tej kwestii (definitywnej i proceduralnej) powoduje chaos interpretacyjny. Subiektywna ocena każdego nauczyciela może decydować o tym czy w stosunku do danego ucznia należy podjąć się opracowania Planu Działań Wspierających (co zakłada cytowane rozporządzenie), a zatem zakwalifikować ucznia jako szczególnie uzdolnionego czy też nie.

Wziąwszy pod uwagę fakt iż terminologia i procedury szczególnych uzdolnień uczniów nie są doprecyzowane w aktach prawnych muszą zatem stać się przedmiotem pogłębionej refleksji intelektualnej w samej szkole i autonomiczną decyzją interpretacyjną. Koniecznością wydaje się zatem opracowanie pewnego leksykonu pojęć, i schematu postępowania wspólnego dla danej placówki i/lub placówek działających na danym terenie. Podstawą rozważań zdaje się przekonanie, że kształcenie i stymulowanie rozwoju osób o ponadprzeciętnych zdolnościach ma wieloraki charakter i dotyczy sfery poznawczej, emocjonalnej i społecznej.

1. Leksykon pojęć

Zdolność - w literaturze psychologicznej pojęcie używane w co najmniej czterech znaczeniach:

I. Wyznaczniki różnic indywidualnych w osiągnięciach ludzi w porównywalnych, takich samych lub zbliżonych sytuacjach.

- synonim sprawności, biegłości i szybkości rezultatu, wyniku (H. J. Eysenck, 1971; Cz. Nosal, 1990);
- większa (lepiej) pojemność, np. pamięci (B. Hornowski, 1978);
- kojarzona z wyższą jakością, głębokością i rozległością analizy, syntezy, procesu rozumowania (Z. Pietrasinski, 1975; J. Strelau, 1987; Cz. Nosal, 1990);

II. Możliwości

- aktualna możliwość wykonania czegoś, umiejętność posiadana przez jednostkę;
- potencjalna możliwość nabycia biegłości, umiejętności, której jednostka jeszcze nie posiada;
- maksymalny poziom osiągnięć, sprawności, do którego może dojść jednostka (potencjalnie) w idealnych warunkach dzięki zadatkom wrodzonym;

III. Względnie trwała cecha procesów poznawczych, determinująca wysoki poziom osiągnięć jednostki – wysoka inteligencja (B. Hornowski, 1978), układ warunków wewnętrznych danej jednostki (W. Szewczuk, 1979), różnice indywidualne (Z. Pietrasinski, 1982), czynniki

² <http://www.eurydice.org/pl/sites/eurydice.org.pl/files/zdolny.pdf>, s.30

³ Dz. U. Nr 228 poz. 1481 z dnia 2 grudnia 2010 r

⁴ Ciechanowski J. i in, Prawo do edukacji dzieci o specjalnych potrzebach edukacyjnych - raport z monitoringu, Wyd. Helsińska Fundacja Praw Człowieka, Warszawa 2010, s. 62

instrumentalne (T. Żuk, 1984), hipotetyczna właściwość jednostki (M. Tyszkowa, 1990). Zdolności stanowią przyczynę, siłę sprawczą łatwości, szybkości i niezawodności pobierania informacji oraz ich przetwarzania, umiejętności podejmowania decyzji oraz skutecznego działania odtwórczego i twórczego.

IV. Indywidualne właściwości człowieka. Dzięki nim można kształtować różnego rodzaju nawyki, sprawności i umiejętności, w tym także twórcze (K. Obuchowski, 1985). Za poziom osiągnięć odpowiadają nie tylko procesy poznawcze i myślenie ale również motywacja, emocje, cechy wolitywne (siła woli) i charakterologiczne.⁵

Uzdolnienia - specyficzna konfiguracja zdolności ogólnych i specjalnych, umożliwiająca bardzo dobre wykonanie określonej, ukierunkowanej treściowo działalności. Uzdolnienia specjalne występują najczęściej w jednej dziedzinie (np. muzyczne, techniczne, aktorskie)

** Uczeń osiągający bardzo dobre oceny szkolne ze wszystkich przedmiotów jest więc uczniem zdolnym do uczenia się, ale nie koniecznie uzdolnionym.*

** Uczeń uzdolniony osiąga bardzo dobre wyniki tylko w określonych przedmiotach, np. ścisłych, ale raczej nie we wszystkich*

** Uzdolnienia u jednych rozwijają się mogą szybciej, u innych wolniej, a niestymulowane mogą po prostu zanikać.*

Współczesne teorie zdolności

Według J. S. Renzulliego u osób wybitnie zdolnych występuje ścisła interakcja między trzema zespołami cech:

- ponadprzeciętną inteligencją lub ponadprzeciętnymi uzdolnieniami kierunkowymi (np. naukowe),
- wysokim stopniem zaangażowania w zadanie,
- wysokim poziomem zdolności twórczych (dywergencyjnych)

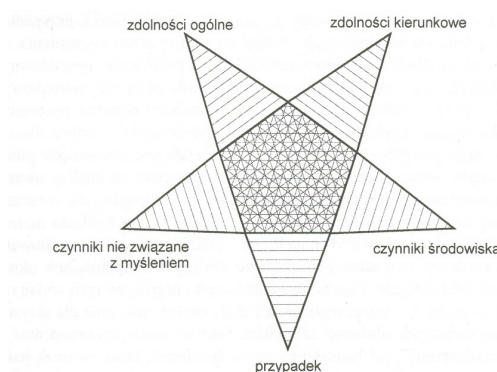
Rys 1. Trójpierścieniowy model zdolności J. S. Renzulliego

Do powyższych cech należy dodać istotny, współwystępujący czynnik, którym są uwarunkowania środowiskowe (rodzina, rówieśnicy, szkoła) decydujące w dużym stopniu o losach jednostki (rozwiniecie koncepcji Renzulliego - model F. Mönksa)

⁵ więcej: Ośrodek Rozwoju Edukacji, Zespół ds. budowania Krajowego Systemu Wspierania Zdolności i Talentów; CODN 2009 r.

Zdaniem A. J. Tannenbauma wybitne zdolności pojawiają się dopiero w efekcie interakcji następujących pięciu czynników:

- zdolności ogólne,
- uzdolnienia kierunkowe,
- czynniki środowiskowe,
- cechy osobowości (temperament, emocjonalności, itp.),
- czynnik „przypadku”

Rys. 2. Model zdolności A. J. Tannenbauma

Uczeń zdolny

- w rozumieniu społecznym to zwykle uczeń, który ma wzorowe zachowanie i najwyższe oceny z przedmiotów szkolnych.
- w rozumieniu psychologicznym „uczeń zdolny to taki, który ma wysoki iloraz inteligencji, duże osiągnięcia, odczuwa niepokój poznawczy, umie oderwać się od utartych schematów, potrafi znaleźć się w nowej sytuacji, ma pomysły nowych rozwiązań starych problemów, nie boi się nowych rzeczy”⁶.

Cechy ucznia zdolnego⁷

- **pod względem intelektualnym** (rozwój poznawczy) uczeń zdolny odznacza się: wysoką aktywnością poznawczą i dociekliwością, ciekawością, spostrzegawczością i wnikliwą obserwacją, dogłębnym zrozumieniem złożonych i trudnych treści, logiką myślenia, trafnością oceniania i wartościowania, analizowania i syntetyzowania, rozumowaniem na poziomie abstrakcyjnym, łatwością wytwarzania w krótkim czasie pomysłów rozwiązania, twórczą wyobraźnią i intuicją, zdolnością do koncentracji uwagi, trwałą i wierną pamięcią, krytycznym stosunkiem do informacji, dążeniem do ich weryfikowania i użytkowania, otwartością umysłu przejawiającą się w gotowości poznania odmiennych od własnego punktów widzenia na różne sprawy, posiadaniem szerokiego wachlarza zainteresowań i wiadomości pozaszkolnych
- **pod względem umiejętności** uczniowie zdolni przejawiają: skłonność do podejmowania trudniejszych i złożonych zadań, trafność w doborze różnorodnych metod rozwiązywania problemów i zadań, oryginalność w interpretowaniu wyników oraz pomysłowość w ich praktycznym zastosowaniu, łatwość osiągania prostych rozwiązań, inicjatywę w samokształceniu (umiejętność gospodarowania własnym czasem, stosowanie efektywnych

⁶ Partyka M., Zdolni, utalentowani, twórczy. Warszawa: CM PP-P MEN, 1999

⁷ Opracowano na podstawie materiałów poradni psychologiczno-pedagogicznej w Konstancinie Łódzkim oraz materiałów autorstwa R.A. Głonki- doradcy ds. matematyki i informatyki SODN

metod uczenia się), łatwość skupienia się przez dłuższy czas na danym zagadnieniu, szybkie tempo uczenia się, umiejętności dydaktyczne przejawiające się w interesującym, logicznym, zrozumiałym przez kolegów przekazie wiadomości, umiejętności organizacyjne przejawiające się w samodzielnym, skutecznym inicjowaniu pracy, szczególnie pracy zespołowej

- **pod względem charakteru** (rozwój emocjonalny) uczniowie zdolni odznaczają się: poczuciem obowiązku i pracowitością, zdolnością do intensywniej pracy przez długi okres czasu, wielostronnymi zainteresowaniami, samodzielnością w podejmowaniu decyzji (o sobie, o własnym rozwoju intelektualnym i moralnym), empatią, wysoką samooceną, wytrwałością w dążeniu do realizacji celów, dużym poczuciem sprawiedliwości, wrażliwością
- Pod względem odmienności zachowań: uczeń zdolny ma „dziwne” pomysły, które bezwzględnie stara się realizować, tolerancja wobec sprzeczności i wieloznaczności, niecierpliwość, przerywanie lekcji pytaniami, przy szybkim uczeniu skracanie toku rozumowania

Są przynajmniej dwa kryteria rozpoznawania wybitnych zdolności:

- **psychologiczne** - opiera się na badaniu poziomu inteligencji, zdolności specjalnych, cech charakteru i osobowości,
- **psychopedagogiczne** - odwołuje się do osiągnięć ucznia.

Talent - „Specyficzna, wyjątkowa zdolność osiągania sukcesów i umiejętności w takich dziedzinach jak np. matematyka, muzyka, plastyka, nauki humanistyczne” (Sękowski 1989)

„Wybitne zdolności ogólne i (lub) zdolności specjalne urzeczywistniające się dzięki interakcji z innymi czynnikami (wewnętrznymi i zewnętrznymi) w określonej działalności człowieka” (Strelau).

Pojęcie talent odnosi się do ludzi, którzy mają określony dorobek twórczy.

**Nie każda osoba uzdolniona może mieć talent, ale każda osoba z talentem musi być uzdolniona specjalnie.*

**Talent – to robić z łatwością to, co jest trudne dla innych. Robić to, co niemożliwe dla talentu – to geniusz. (Henri Frédéric Amiel)*

Inteligencja⁸ - według C.D. Spearmana inteligencja człowieka stanowi ogólny i nieodróżniony czynnik który przejawia się we wszystkich zachowaniach ludzkich angażujących takie procesy umysłowe, jak rozumowanie i wnioskowanie. W. Stern przez inteligencję rozumiał ogólną zdolność adaptacji do nowych warunków i do wykonywania nowych zadań zaś G.A. Ferguson wskazywał, że jest to zdolność do uczenia się, J. Piaget - zdolność do rozwiązywania problemów.

E. G. Boring twierdził że inteligencja jest tym, co mierzą testy inteligencji.

J. Strelau stwierdza, że „inteligencja to konstrukt teoretyczny odnoszący się do **względnie stałych warunków wewnętrznych człowieka**, determinujących efektywność działań wymagających udziału typowo ludzkich procesów poznawczych. **Warunki te kształtują się w wyniku interakcji genotypu, środowiska i własnej aktywności**”

Można przyjąć za Strelau, że inteligencja jest to konstrukt teoretyczny który warunkuje inne czynności umysłowe człowieka

⁸ Wykorzystano materiały opracowane przez dr M. Brachowicz, projekt EFS DIAMEnT „Charakterystyka zdolności / uzdolnień w świetle najnowszych koncepcji psychologicznych i pedagogicznych”

Definiuje on inteligencję człowieka, jako zdolność do rozwiązywania problemów lub tworzenia rzeczy nowych. To także zdolność do rozumienia, uczenia się i myślenia.

Rodzaje inteligencji wg H. Gardnera:

- **kinestetyczna** (dobre wyczucie czasu, uzdolnienia manualne, duże znaczenie zmysłu dotyku, ruchliwość, dobra organizacja przestrzenna)
- **intrapersonalna** (automotywacja, wysoki poziom wiedzy o samym sobie, silne poczucie wartości)
- **interpersonalna** (łatwy kontakt z innymi ludźmi, umiejętności mediacyjne, dobra komunikatywność)
- **lingwistyczna** (umiejętność posługiwania się językiem, wzorami i systemami)
- **inteligencja logiczno-matematyczna** (umiłowanie precyzji oraz myślenia abstrakcyjnego i ustrukturalizowanego)
- **muzyczna** (wrażliwość emocjonalna, poczucie rytmu, zrozumienie złożoności muzyki)
- **przestrzenna** (myślenie obrazowe, umiejętne korzystanie z map, diagramów i tabel, wykorzystanie ruchu towarzyszącego procesowi uczenia się)
- **przyrodnicza** (zdolność do rozpoznawania i klasyfikowania roślin, minerałów, zwierząt, skał, umiejętność rozpoznawania zjawisk kulturowych)⁹

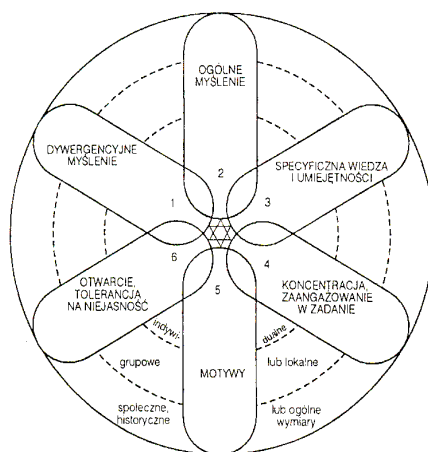
–Według E. Nęcki triadę twórczości stanowią: **umiejętności** (wszelkie umiejętności specyficzne, związane z dziedziną twórczości oraz warsztatem twórcy, a także umiejętność rozpoznawania własnych, indywidualnych zahamowań w procesie twórczym oraz ich usuwanie i neutralizowanie), **zdolności twórcze** (dostrzeganie podobieństw, kojarzenie odległych faktów i idei, łatwość rozumienia i używania metafory, dokonywanie dalekich przekształceń, wyobrażenia twórcza), **motywacja** (odnajdywanie sensu i przyjemności w samej czynności - cel sam w sobie).

W procesie twórczym (K.K. Urban) uczestniczy sześć składników. Trzy pierwsze reprezentują składniki poznawcze, trzy pozostałe składniki osobowościowe. Są to:

1. myślenie i działanie dywergencyjne (elaboracja, oryginalność, giętkość i płynność, wrażliwość na problemy),
2. ogólna wiedza i podstawowe myślenie (ocenianie, rozumowanie i logiczne myślenie, myślenie analityczne i syntetyczne, pamięć, szeroka percepcja),
3. specyficzna wiedza i specyficzna zręczność (mistrzostwo i umiejętności związane z konkretną wiedzą, umiejętności i nawyki właściwe dla danej dziedziny aktywności, myślenie i działanie),
4. koncentracja i zaangażowanie w zadanie (koncentracja na temacie, zadaniu, obiekcie, wytworze, selektywność, wytrwałość, uporczywość),
5. motywacja i motywy (potrzeba nowości, umiejętność bawienia się, ciekawość, pęd do wiedzy, zdolność komunikowania się z ludźmi, samorealizacja, obowiązkowość),
6. otwarcie i tolerancja na niejasność (otwarcie na doświadczenia, gotowość do podjęcia ryzyka, zdolności adaptacyjne i wytrzymałość, nonkonformizm, relaks, humor).

Żaden z pojedynczych elementów nie wystarczy do zaistnienia procesu twórczego. Dopiero wszystkie razem tworzą funkcjonalny system odpowiedzialny za ten proces.

⁹ więcej na temat Inteligencji wielorakich i ich praktycznego zastosowania: projekt EFS „7 ścieżek do szkolnego sukcesu”, PPP nr 1 w Łodzi, <http://www.ppp1lodz.pl>

Rys 3. Komponentowy model twórczości K.K. Urbana

**Formułowanie problemu jest częściej ważniejsze od jego rozwiązania, które może być wynikiem matematycznych lub doświadczalnych technik. Uświadomienie sobie nowych pytań i nowych możliwości, postrzeganie starych problemów z nowego punktu widzenia wymaga twórczej wyobraźni.*

/Albert Einstein/

Indywidualizacja nauczania - proces kształcenia ucznia zdolnego w systemie klasowo- lekcyjnym, w zakresie jednego lub kilku przedmiotów, na podstawie modyfikowanego programu nauczania dopuszczonego do użytku szkolnego (bez zaniżania wymagań z innych przedmiotów).

Indywidualny tok nauczania w procesie dydaktycznym - polega na przyjęciu innego systemu nauczania niż klasowo - lekcyjny oraz odmiennego od powszechnie obowiązującego cyklu klasyfikowania i promowania ucznia w zakresie jednego, kilku lub wszystkich przedmiotów nauczania.

2. Schemat programowy – praca z uczniem zdolnym

I. Charakterystyka programu

Uczeń zdolny (uzdolniony) lub uczeń o potencjalnie wyższych możliwościach ma specjalne potrzeby, które powinny być rozpoznane i uwzględnione w toku kształcenia i wychowania. Mimo braku oficjalnej definicji zdolności w dokumentach związanych z oświatą przyjmuje się najszerszą z definicji czyli łącznie społeczną i psychologiczną (leksykon pojęć pkt. 1).

Opieka nad uczniem zdolnym powinna obejmować dwa zasadnicze obszary:

– **sfera intelektualna** – działania naukowe według przyjętego dla danego ucznia (grupy uczniów) programu;

- **sfera emocjonalno - społeczna** – działanie poprzez kształcenie w uczniach umiejętności radzenia sobie z negatywnymi emocjami lub cechami własnej osobowości, stymulowanie aktywności uczniów.

W obu sferach nadrzędną zasadą jest zasada dobrowolności oraz współdziałania

W celu podniesienia jakości pracy szkoły w zakresie doskonalenia pracy z uczniem zdolnym przyjmuje się następujące kierunki działań:

1. Tworzenie przez szkołę atmosfery dla uczniów zdolnych w celu przekonania ich o konieczności ciągłego rozwoju oraz samodzielnej pracy samokształceniowej.
2. Ścisła współpraca wychowawców i nauczycieli oraz specjalistów w rozpoznawaniu szczególnych zdolności uczniów, inspirowaniu i mobilizowaniu ich do dalszej pracy.
3. Organizowanie w szkole działań wspomagających w celu rozwijania szczególnych uzdolnień uczniów.
4. Mądre i konsekwentne wdrażanie do udziału w olimpiadach i konkursach w celu konfrontacji wiedzy i umiejętności uczniów z innymi.
5. Nagradzanie i promowanie wybitnych sukcesów uczniów i ich opiekunów.
6. Uwzględnienie w planie rozwoju zawodowego potrzeb nauczycieli w zakresie doskonalenia pracy z uczniem zdolnym.

II. Adresaci programu

Program przeznaczony jest dla uczniów:

- o ponadprzeciętnych zdolnościach,
 - o ponadprzeciętnych osiągnięciach,
 - o ponadprzeciętnych zdolnościach i osiągnięciach
- a także rodziców tych uczniów i dla nauczycieli

III. Cele programu

1. Indywidualizacja jednostkowego procesu (auto)dydaktycznego ucznia zdolnego oraz indywiduacja procesu nauczania stymulująca rozwój ucznia
2. Wspomaganie szybszego rozwoju ucznia zdolnego
3. Podtrzymywanie i/lub rozwijanie zainteresowań, a także ich należyte krystalizowanie i przekładanie nowych argumentów, wzmacniających motywację do coraz bardziej intensywniej i efektywniej pracy.
4. Kształtowanie osobowości, rozwijanie oryginalności, wzmacnianie wiary w siebie oraz nauczanie umiejętności przezwycięzania kryzysów.
5. Przygotowywanie uczniów efektywnego studiowania, korzystania z różnych źródeł i dziedzin wiedzy

IV. Ogólne zasady organizacji pracy ucznia zdolnego

1. Uczenie powinno być zbliżone do procesu badawczego i być dla ucznia wyzwaniem intelektualnym.
2. Utrzymać wysoki poziom stawianych uczniowi zadań i zapewnić sensowność zajmowania się nietypowymi zadaniami, ćwiczeniami, doświadczeniami, badaniami, projektami.
3. Uczyć obszerniejszego materiału lub nawet innego od programowego, stawiać uczniowi indywidualne cele np. udział w projektach międzynarodowych, kursach e-learningowych, konkursach i olimpiadach przedmiotowych, pomoc kolegom w nauce, wolontariat.
4. Wybitne osiągnięcia doceniać, a wszystkie pomysły i prace traktować z powagą i życzliwością.

V. Formy pracy organizacyjnej

1. **Wzbogacanie** - przystosowanie nauczania do możliwości intelektualnych ucznia. Zwiększenie intensywności pracy ucznia, stopniowe poszerzanie zakresu wiedzy (wzbogacanie pionowe), dostarczanie w trakcie nauki większej liczby zadań o tym samym poziomie trudności (wzbogacanie poziome).
2. **Akceleracja** – umożliwienie szybszego przerobienia danego materiału (udział w zajęciach na wyższym poziomie)
3. **Grupowanie** – według poziomu zdolności i umiejętności szkolnych (według rodzaju zdolności - grupowanie przedmiotowe. Kryterium - stan zaawansowania (wiedzy, zainteresowań i uzdolnień) w zakresie różnych przedmiotów dla tworzenia grup w obrębie przedmiotu/ zajęć pozalekcyjnych.
4. **Nauka indywidualna** – głównie podczas zajęć pozalekcyjnych i pozaprogramowych
5. **Konsultacje** – wskazywanie sposobów pracy, doboru materiału, źródeł, opieka nad samokształceniem ucznia
6. **Informowanie** - o możliwościach uzyskania stypendiów oraz pomoc w staraniach o przyznanie takich stypendiów, systematyczne monitorowanie i typowanie uczniów zdolnych do konkretnych stypendiów; o uczelniach w Polsce i zagranicą oraz o warunkach przyjęcia, a także o warunkach studiów w tych uczelniach

VI. Inne działania podejmowane w ramach pracy z uczniem zdolnym

Oprócz specyficznego dla poszczególnych przedmiotów podejścia do pracy z uczniem zdolnym stosowanie w miarę możliwości innych form o ogólnym charakterze:

1. Stosowanie odpowiednich metod nauczania: w szczególności:
 - metody algorytmiczne, heurystyczne, planu rozumowania, nauczania problemowego,
 - metody aktywne /np. metoda projektu/, warsztaty, burza mózgów
 - stawianie pytań pobudzających krytyczne myślenie,
 - samodzielne rozwiązywanie problemów,
 - stwarzanie uczniom sytuacji wyboru zadań, ćwiczeń lub prac dodatkowych.
2. Różnicowanie:
 - przydzielenie trudniejszych zadań podczas pracy grupowej lub indywidualnej
 - różnicowanie prac klasowych, kontrolnych, domowych
 - rozwiązywanie trudniejszych zadań w ramach omawianego zagadnienia,
 - przydzielanie problemów do rozwiązania na okres ferii lub wakacji.
3. Prace o charakterze naukowym
 - opracowanie nowego materiału z podręcznika i referowanie go na forum klasy/grupy,
 - opracowanie materiału spoza podręcznika szkolnego przy użyciu np. tekstów programowych,
 - przydzielanie zadań o charakterze interdyscyplinarnym (np. wykonanie prezentacji multimedialnych, tłumaczeń lub słowników przedmiotowych, kompleksowych opracowań złożonych zagadnień przyrodniczych, historycznych, społecznych itp.),
 - wykonywanie projektów, ligi zadaniowe,
 - prowadzenie fragmentów zajęć, praca w roli lidera, asystentura.
4. Zachęcanie ucznia do samodzielnego uczestnictwa w wydarzeniach pozaszkolnych, takich jak: odczyty, seminaria, spotkania, wystawy, koncerty, warsztaty, obozy, kółka zainteresowań, przedstawienia teatralne, seanse filmowe.

VII. Zadania szkoły/nauczycieli

1. Identyfikacja uczniów zdolnych – rozpoznawanie zainteresowań, monitoring osiągnięć uczniów na niższym etapie edukacyjnym.
2. Przeprowadzanie testów w celu określenia poziomu umiejętności uczniów rozpoczynających naukę.
3. Opracowywanie przez nauczycieli programów rozwijania zdolności kierunkowych.
4. Organizowanie procesu uczenia się uczniów zdolnych.
5. Organizowanie zajęć pozalekcyjnych.
6. Stwarzanie warunków do optymalnego rozwoju.
7. Współpraca z rodzicami uczniów zdolnych.
8. Współpraca ze środowiskiem lokalnym i uczelniami wyższymi w celu optymalizacji rozwoju uczniów zdolnych.
9. Współpraca z Poradnią Psychologiczno-Pedagogiczną – stosowanie zaleceń formułowanych w opinii, kierowanie na specjalistyczne testy

VIII. Spodziewane efekty pracy

1. Bardziej efektywna praca z uczniem zidentyfikowanym jako zdolny
2. Wychowanie u ucznia umiejętności samokształcenia, integrowania wiedzy z różnych dziedzin
3. Wyposażenie ucznia w wiedzę ponadprogramową i umiejętności pracy nad sobą
4. Wzrost zainteresowania uczniów zajęciami pozalekcyjnymi i proponowanymi formami nauki.
5. Wzrost liczby uczniów biorących udział w olimpiadach i konkursach
6. Uczniowie, ich rodzice i nauczyciele osiągną satysfakcję z realizacji programu.

IX. Ewaluacja programu

- Wyniki konkursów i olimpiad
- Wyniki semestralne i końcowe
- Losy absolwentów
- Znaczące osiągnięcia uczniów
- Ocena wynikająca z ewaluacji wewnętrznej

Człowiek, który mówi: tego się nie da zrobić, nie powinien przeszkadzać TEMU, który TO robi.

/przysłowie chińskie/

Bibliografia

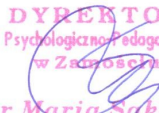
- Boryszewska K.J. (2008), *Źródła sukcesu szkolnego młodzieży licealnej*, Kraków
- Ciechanowski J. i In. (2010), *Prawo do edukacji dzieci o specjalnych potrzebach edukacyjnych - raport z monitoringu*, Wyd. Helsińska Fundacja Praw Człowieka, Warszawa
- Hornowski B. (1978), *Rozwój inteligencji i uzdolnień specjalnych*, Warszawa
- Nęcka E. (2001), *Psychologia twórczości*, Gdańsk
- Nęcka E. (2002), *Inteligencja. Geneza-Struktura-Funkcje*, Gdańsk
- Nosal C. (1979), *Mechanizmy funkcjonowania intelektu: zdolności, style poznawcze, przetwarzanie informacji*, Warszawa
- Nosal C. (1990), *Psychologiczne modele umysłu*, Warszawa
- Obuchowski K. (1985), *Adaptacja twórcza*, Warszawa
- Partyka M. (1999), *Zdolni, utalentowani, twórczy*, Warszawa
- Piertasiński Z. (1982), *Myślenie twórcze*, Warszawa
- Strelau J. (1997), *Temperament, osobowość, działanie*, Warszawa
- Żuk T. (1986), *Uzdolnienia twórcze a osobowość*, Poznań
- <http://www.pppkonst.webd.pl/>
- <http://www.ppp1lodz.pl>
- <http://www.eurydice.org.pl/sites/eurydice.org.pl/files/zdolny.pdf>

dr Bożena Krupa – adiunkt w Katedrze Pedagogiki Specjalnej Wyższej Szkoły Edukacji Zdrowotnej i Nauk Społecznych w Łodzi, pedagog szkolny w I Liceum Ogólnokształcącym im. Jana Zamoyskiego w Zamościu

Rekomendacje

Rekomendacja Programu dr Bożeny Krupy **pt.: „Program pracy z uczniem zdolnym”**

Poradnia Psychologiczno – Pedagogiczna Nr 1 w Zamościu wyraża uznanie dla autorki za podjęcie tematu pracy z uczniami zdolnymi przez nauczycieli w szkołach. Naszym zdaniem program ten wypełnia lukę dotyczącą ukierunkowania działań nauczycieli wspierających rozwój uczniów zdolnych. Obowiązujące aktualnie rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 17 listopada 2010 roku w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno – pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach, zobowiązuje szkoły i placówki do organizowania pomocy psychologiczno – pedagogicznej, między innymi, uczniom zdolnym. Program pani Bożeny Krupy dzięki swojej innowacyjności może być dla nauczycieli pomocny w ukierunkowaniu ich działań w powyższym zakresie. W swoim programie Autorka odwołując się do wielu definicji zdolności, pokazując wieloaspektowość i różnorodność podejścia badaczy i praktyków do omawianego tematu dochodzi do jasnej i zrozumiałej konkluzji, pokazującej nowoczesne, szerokie ujęcie zdolności i pojęć pokrewnych. Dzięki temu nauczyciele mogą w oparciu o współczesną wiedzę wyłonić spośród swoich uczniów szczególnie uzdolnionych. Program Pani Bożeny Krupy pozwoli im na skonstruowanie planu działań wspierających adekwatnie do ich potrzeb, nowatorskiego i twórczego, opartego na rzetelnych naukowych podstawach. Poradnia Psychologiczno – Pedagogiczna nr 1 z pełną odpowiedzialnością może polecić „Program pracy z uczniem zdolnym” autorstwa pani dr Bożeny Krupy do realizacji w szkołach ponadgimnazjalnych i dla szczególnie wyróżniających się uczniów gimnazjum, przez nauczycieli gotowych do dodatkowego wysiłku na rzecz rozwoju swoich podopiecznych.

DYREKTOR
Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej Nr 1
w Zamościu

mgr Maria Sakowicz

Zamość, dnia 02 maja 2012 r.

Zamość, 26.03.2012r.

REKOMENDACJA

„Program pracy z uczniem zdolnym”, autorstwa p. dr Bożeny Krupy oparty jest na rzetelnych i najnowszych podstawach teoretycznych, zweryfikowanych empirycznie, dzięki czemu niemal gwarantuje – przy założeniu jego właściwej realizacji – efektywność w osiągnięciu założonych celów. Jego główną wartością jest przyjęcie szerokiej, wieloaspektowej koncepcji inteligencji, pozwalającej rozszerzyć liczbę jego adresatów, poza grupę tradycyjnie zaliczaną do uczniów zdolnych/osiągających wysokie wyniki w nauce.

Program ma charakter oddziaływań kompleksowych, które mają na celu stymulowanie rozwoju uczniów w aspekcie nie tylko intelektualnym, ale również emocjonalno – motywacyjnym i społecznym. W istocie zatem – jego odległym celem jest ukształtowanie osoby mądrej, samoświadomej i aktywnej w działaniach wobec siebie, innych ludzi i świata.

„Program pracy z uczniem zdolnym” jest programem trudnym, wymagającym od osób zaangażowanych w jego realizację dużej wiedzy, umiejętności i odpowiednich dyspozycji osobowościowych, a także inspirującym do współpracy z innymi osobami. I to wydaje się być również jego dużą wartością.

mgr Romuald Sawoniewicz
PSYCHOLOG KLINICZNY